

MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARNING FIKRLASH KO'NIKMALARINI TAKOMILLASHTIRISH METODIKASI

Denov tadbirkorlik va pedagogika instituti

Pedagogika fakulteti "Maktabgacha ta'lim" kafedrası o'qituvchisi Yu. Toshtemirova

Annotatsiya: Mazkur maqolada maktabgacha yoshdagi bolalarning fikrlash ko'nikmalarini takomillashtirish metodikasining nazariy va amaliy jihatlari yoritilgan. Bolalarda mantiqiy, mustaqil va ijodiy fikrlashni rivojlantirishda pedagogik texnologiyalar, didaktik o'yinlar hamda interfaol metodlarning ahamiyati tahlil qilingan. Shuningdek, ta'lim jarayonida bolalarning yosh xususiyatlari va individual qobiliyatlarini inobatga olgan holda fikrlash faoliyatini rivojlantirishning samarali usullari ko'rsatib o'tilgan. Maqolada maktabgacha ta'lim tashkilotlarida qo'llanilishi mumkin bo'lgan metodik tavsiyalar ham bayon etilgan.

Kalit so'zlar: maktabgacha ta'lim, fikrlash ko'nikmalari, mantiqiy tafakkur, ijodiy fikrlash, didaktik o'yinlar, interfaol metodlar, pedagogik texnologiyalar, bolalar psixologiyasi, intellektual rivojlanish, metodika.

Kirish

Bugungi globallashtirish va axborotlashuv jarayonida inson kapitalini rivojlantirish masalasi ustuvor vazifalardan biri hisoblanadi. Ayniqsa, maktabgacha yosh davri bolaning intellektual, ruhiy va ijtimoiy rivojlanishida muhim bosqich hisoblanadi. Ushbu davrda bolaning fikrlash qobiliyati faol rivojlanadi va uning keyingi ta'lim jarayonidagi muvaffaqiyatiga zamin yaratiladi.

Maktabgacha yoshdagi bolalarda fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirish pedagogika va psixologiya fanlarining dolzarb muammolaridan biridir. Chunki bolalarda tafakkurning shakllanishi ularning atrof-muhitni anglash, hodisalar o'rtasidagi bog'liqlikni tushunish, mustaqil qaror qabul qilish va muammolarni hal etish qobiliyatini rivojlantiradi.

Maktabgacha ta'lim tizimida bolalarning fikrlash ko'nikmalarini takomillashtirish zamonaviy pedagogik texnologiyalar asosida tashkil etilishi zarur. Chunki bugungi kunda an'anaviy ta'lim usullari bilan bir qatorda interfaol metodlar, muammoli ta'lim, didaktik o'yinlar va kreativ mashg'ulotlar bolaning tafakkurini rivojlantirishda muhim ahamiyat kasb etmoqda.

Psixolog olimlar fikriga ko'ra, maktabgacha yosh bolaning tafakkuri asosan ko'rgazmali-harakatli va ko'rgazmali-obrazli shaklda rivojlanadi. Keyinchalik esa mantiqiy tafakkur elementlari shakllana boshlaydi. Ushbu yoshdagi bolalar predmetlarni taqqoslash, guruhlariga ajratish, umumlashtirish va xulosa chiqarishga asta-sekin o'rganadilar.

Mashhur psixolog Jan Piaje bolalar tafakkurining rivojlanishini bir necha bosqichlarga ajratgan. Uning ta'kidlashicha, maktabgacha yosh davrida bolalar ko'proq obrazlar orqali fikrlaydi. Lev Vigotskiy esa bolaning fikrlashi ijtimoiy muhit va muloqot ta'sirida rivojlanishini ilmiy asoslagan. Shu sababli bolalar bilan tashkil etiladigan ta'limiy faoliyatlar muloqotga boy, qiziqarli va amaliy xarakterga ega bo'lishi lozim.

Fikrlash ko'nikmasining rivojlanishi quyidagi jarayonlarni o'z ichiga oladi:

- analiz qilish;
- sintezlash;
- taqqoslash;

- umumlashtirish;
- muammoni hal qilish;
- mustaqil xulosa chiqarish.

Mazkur jarayonlarning rivojlanishi bolalarning intellektual salohiyatini oshirishga xizmat qiladi.

Didaktik o'yinlar maktabgacha yoshdagi bolalarning tafakkurini rivojlantirishda eng samarali vositalardan biridir. O'yin davomida bola predmetlarni farqlash, tahlil qilish, xulosa chiqarish va muammoli vaziyatlarni hal qilishni o'rganadi.

Quyidagi o'yinlar fikrlashni rivojlantirishda samarali hisoblanadi:

- "Ortiqchasini top";
- "Nima o'zgardi?";
- "Mantiqiy zanjir";
- "Kim tez topadi?";
- konstruktor va mozaika o'yinlari.

Bunday o'yinlar bolaning diqqatini jamlash, xotirasini mustahkamlash va mantiqiy tafakkurini rivojlantirishga yordam beradi.

Muammoli ta'lim bolaning mustaqil fikrlashini rivojlantiruvchi eng samarali metodlardan biridir. Tarbiyachi mashg'ulot davomida bolalarga muammoli savollar beradi va ularni mustaqil fikr yuritishga undaydi.

Masalan:

- "Nima uchun qor eriydi?";
- "Agar suv bo'lmasa nima bo'ladi?";
- "Nega qushlar uchadi?";

Bu kabi savollar bolaning sabab-oqibat bog'lanishlarini tushunishiga yordam beradi.

Interfaol metodlar bolalarni faol ishtirok etishga chorlaydi. Jumladan:

- "Aqliy hujum";
- "Klaster";
- "BBB" texnologiyasi;
- "Rolli o'yinlar";
- "Kichik guruhlarda ishlash".

Mazkur metodlar bolalarning erkin fikr bildirishiga, o'z nuqtayi nazarini himoya qilishiga va ijodiy tafakkurining rivojlanishiga xizmat qiladi.

Rasm chizish, loy bilan ishlash, applikatsiya va qurish-yasash mashg'ulotlari bolalarda ijodiy fikrlashni rivojlantiradi. Bola tasviriy faoliyat davomida tasavvur qiladi, rejalashtiradi va yangi obrazlarni yaratadi.

Bu esa:

- fantaziyani;
- ijodkorlikni;
- mustaqil qaror qabul qilishni;
- estetik tafakkurni rivojlantiradi.

Bugungi kunda maktabgacha ta'lim tizimida innovatsion pedagogik texnologiyalarni qo'llash dolzarb masalaga aylangan. Axborot-kommunikatsion texnologiyalar, multimedia vositalari va elektron didaktik materiallar bolalarda qiziqishni oshiradi hamda fikrlash faolligini kuchaytiradi.

Multimedia vositalari yordamida:

- predmet va hodisalarni vizual ko'rsatish;
- mantiqiy topshiriqlarni bajarish;
- interaktiv o'yinlar tashkil etish mumkin.

Natijada bolalarning bilimni o'zlashtirish darajasi oshadi va tafakkur faoliyati jadallashadi.

Maktabgacha yoshdagi bolalarning fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirishda tarbiyachining pedagogik mahorati muhim o'rin tutadi. Tarbiyachi:

- bolaning yosh va individual xususiyatlarini hisobga olishi;
- qulay psixologik muhit yaratishi;
- rag'batlantiruvchi metodlardan foydalanishi;
- bolaning mustaqil fikrini qo'llab-quvvatlashi lozim.

Tarbiyachi bolani tayyor javob bilan emas, balki izlanishga yo'naltirishi kerak. Shu orqali bolada mustaqil tafakkur shakllanadi.

Bolalarning fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirishda oilaning o'rni beqiyosdir. Ota-onalar bilan hamkorlikda tashkil etilgan mashg'ulotlar bolaning intellektual rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Ota-onalarga quyidagi tavsiyalar beriladi:

- bolaga ko'proq savollar berish;
- ertak va hikoyalar o'qib berish;
- konstruktor va mantiqiy o'yinlar bilan shug'ullantirish;
- bolaning fikrini tinglash va rag'batlantirish.

Oiladagi sog'lom muhit bolaning erkin fikrlashi uchun muhim omil hisoblanadi.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, maktabgacha yoshdagi bolalarning fikrlash ko'nikmalarini takomillashtirish ularning kelajakdagi ta'lim faoliyati va shaxs sifatida shakllanishida muhim ahamiyat kasb etadi. Tafakkurni rivojlantirish jarayoni tizimli, maqsadli va ilmiy asoslangan metodlar orqali amalga oshirilishi zarur.

Didaktik o'yinlar, interfaol metodlar, muammoli vaziyatlar, tasviriy faoliyat hamda zamonaviy pedagogik texnologiyalar bolalarda mantiqiy va ijodiy fikrlashni rivojlantirishning samarali vositalari hisoblanadi. Shu bilan birga, tarbiyachi va ota-onalarning hamkorligi bolaning intellektual salohiyatini yuksaltirishda muhim omil bo'lib xizmat qiladi.

Kelajak avlodning barkamol va intellektual salohiyatli bo'lib voyaga yetishi aynan maktabgacha yosh davridan boshlab fikrlash ko'nikmalarini to'g'ri rivojlantirishga bog'liqdir

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Karimov I.A. Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch. – Toshkent: Ma'naviyat, 2008.
2. Mirziyoyev Sh.M. Erkin va farovon, demokratik O'zbekiston davlatini birgalikda barpo etamiz. – Toshkent: O'zbekiston, 2017.
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti qarori. Maktabgacha ta'lim tizimini tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida. PQ-3261-son, 2017-yil 9-sentabr.
4. Mavlonova R., To'rayeva O., Holiqberdiyev K. Pedagogika. – Toshkent: O'qituvchi, 2001.
5. Hasanboyeva O.U. Maktabgacha pedagogika. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2007.
6. Nishonova Z., Alimuhamedov S. Bolalar psixologiyasi va uni o'qitish metodikasi. – Toshkent: O'zbekiston faylasuflari milliy jamiyati nashriyoti, 2017.
7. Davletshin M.G. Umumiy psixologiya. – Toshkent: TDPU nashriyoti, 2002.

8. G'oziev E.G'. Psixologiya. – Toshkent: O'qituvchi, 2003.
9. Musurmonova O. Oila ma'naviyati – milliy g'urur. – Toshkent: O'qituvchi, 1999.
- 10.

